

KATARINA MILOŠEVIĆ
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Niš

UDK 316.32(049.3), 316.774(049.3),
316.72(049.3)

**DIJALOG SA DRUGIMA: BALKANSKE DIMENZIJE
EVROPSKOG IDENTITETA**
**Book collection; The dialogue with the Others: Balkan
dimensions of European Identity,**
„St. Kliment Ohridski” University Press, Sofia, 2011.

Zbornik radova pod nazivom *Dijalog sa drugima: balkanske dimenzije evropskog identiteta*, koji je uredila dr Minka Zlateva, prof. Fakulteta za novinarstvo i masovne komunikacije iz Sofije, nastao je kao rezultat projekta ERC/RSC/PP/2/08/EU2/BUL/L-954¹, koji je finansirao UNESCO, a koji je za objavljivanje preporučio *Fakultet za novinarstvo i masovne komunikacije* iz Sofije. Zbornik predstavlja kolekciju radova 57 učesnika iz 14 zemalja, koji su uzeli učešća u radu *11-te Međunarodne naučne konferencije*, održane u Sofiji 14.-15. novembra 2008. godine, koja je bila posvećena 120-godišnjici postojanja Univerziteta *Sveti Kliment Ohridski* iz Sofije i *evropskoj godini interkulturnog dijaloga*. Zbornik je u celini objavljen na engleskom jeziku.

Konferenciju su finansijski podržali UNESCO i Fakultet za novinarstvo i masovne komunikacije iz Sofije. Na konferenciji je participiralo preko 80 naučnika, predavača, studenata doktorskih studija i studenata sa devet bugarskih univerziteta i tri Instituta bugarske Akademije nauka. U radu konferencije učestvovalo je i mnoštvo istraživača iz oblasti komuniciranja, novinara i PR eksperata iz 14 zemalja – sedam sa prostora Balkana (Albanija, Bugarska, Grčka, Makedonija, Srbija, Turska i Hrvatska), zatim iz Austrije, Italije, Letonije, Švajcarske, Portugalije, Izraela i Amerike.

¹ <http://www.press-su.com/izdaniasearch/6-knigi/116-the-dialogue-with-the-other-balkan-dimensions-of-european-identity.html>

Dugo vremena je Balkan, kao region, u Zapadnoj Evropi doživljavao kao lanac vulkana čije su povremene eksplozivne erupcije umele da zapale čitav kontinent. Danas, iako su mnogi problemi na Balkanu ostali nerešeni, u regionu se ipak može osetiti novi duh otvorenog dijaloga između kultura, pogodan za formiranje kulture mira. Ova konferencija predstavljala je uspešan pokušaj u osvetljavanju značaja procesa komuniciranja i odnosa sa javnošću, dajući svojevrsan doprinos razjašnjenju procesa u kome odnosi sa javnošću igraju katalitičku ulogu u negovanju kulture mira na Balkanu.

Interesovanje za problematiku (inter)kulturnog dijaloga, unazad desetak godina, postalo je predmet interesovanja kako nevladinih organizacija, tako i predstavnika vlasti, što, je između ostalog, rezultovalo i direktnom potrebom njegovog primenjivanja, ne na teorijskom, nego i na praktičnom nivou. Uporedo sa tim, ovo pitanje počinje sve više da se razmatra i unutar naučnih krugova, što je, sa svoje strane, pokrenulo različita naučna istraživanja interkulturnog dijaloga.

Evropska, sve veća kulturna raznolikost, koja je ukorenjena u istoriji ovog kontinenta, usled procesa globalizacije, postala je prioritet tokom nekoliko prethodnih godina. Neka od osnovnih pitanja danas jesu kako reagovati na raznolikost, koja je naša vizija budućeg društva i da li je to društvo u kojem postoje zatvorene zajednice, i u kojem u najboljem slučaju, koegzistiraju većinske i manjinske grupe sa različitim pravima i obavezama, a koje povezuje obostrano neznanje i stereotipi? Da li je to jedno otvoreno društvo puno života u kojem nema diskriminacije, od kog svi imamo koristi, i koje u potpunosti uključuje sve svoje stanovnike i u potpunosti poštuje njihova ljudska prava? Savet Evrope veruje da poštovanje i promovisanje kulturne raznolikosti jesu osnovni preduslovi za razvoj društava u čijoj osnovi je solidarnost.

Publikacija *Dijalog sa drugima: balkanske dimenzije evropskog identiteta*, predstavlja još jedan pokušaj načinjen u tom smeru.

Publikacija *Dijalog sa drugima: balkanske dimenzije evropskog identiteta* grupisana je u pet glavnih sekcija: *I Evropa, Balkan i drugi identiteti*, *II Globalizacija i medijsko komuniciranje*, *III Dijalog sa drugima kroz balkanske parametre*, *IV Platforme balkanskog dijaloga* i *V Odnosi i perspektive sa pan-balkanskim dimenzijama* i predstavlja zbirku radova upućenu naučnicima, predavačima i studentima iz oblasti komuniciranja, medija, odnosa sa javnošću, istorije, balkanskih studija, evropskih studija, kulturologije i nacionalne psihologije.

Prva sekcija, pod nazivom *Evropa, Balkan i drugi identiteti*, sadrži devet radova autora iz Bugarske (7), Grčke (1) i Srbije (1). Radovi predstavljaju svojevrsan osvrt na: identitarne konflikte kroz istoriju i njihovu demografsku transformaciju, sa akcentom na Balkan koji je oduvek predstavljao graničnu

zonu gde su se i gde se ukrštaju i preklapaju Istok i Zapad, čineći ga zbog toga regijom unikatne specifičnosti, nezavisnosti i relativne kulturne izdvojenosti; na regionalne i globalne inicijative za poboljšanje kulturnog dijaloga među civilizacijama sa pokušajem traženja odgovora na pitanja o načinima na koje globalne inicijative utiču na Balkan i na koji način zemlje regiona participiraju u globalnim inicijativama; ulogu medija i novinara u globalnim inicijativama za poboljšanje interkulturnog dijaloga; pluralizam medija i njihovu ulogu u podržavanju slobode medija i poboljšanju kvaliteta novinarstva i njihovu ulogu u konsolidaciji realistične slike Evrope u shvatanju bugarskog naroda godinu dana nakon ulaska u EU; ulogu interkulturnog komuniciranja u procesu razumevanja i kooperativnosti među narodima polazeći od teze da je interkulturni dijalog transformisao EU u jedan uspešan model na putu ka integracijama.

U ovoj sekciji svoj naučni doprinos dala je i prof. dr Mirjana Kristović, sa Filozofskog fakulteta u Nišu, sa radom *Prava strategija za promociju Balkana kao dela evropskog kulturnog nasleđa* u kome je prezentirala svoje viđenje glavnog smisla promocije kulturnog nasleđa među narodima na Balkanu. Razloga za agresivniju promociju kulturnog identiteta na Balkanu ima korene u činjenici da ova tradicija nikada nije objektivno ustanovljena u prošlosti, već uglavnom ignorisana ili negirana. Autorka naglašava da sve ovo ukazuje da je moguće identifikovati ulogu medija kao primarnog faktora u promociji balkanskog kulturnog nasleđa. U svom radu M. Kristović, prvenstveno kritički posmatra medijske institucije na Balkanu, a zatim analizira glavnu medijsku strategiju i kulturnu politiku koja diktira klimu za opisivanje osnovnog kulturnog nasleđa balkanskih zemalja.

Kompleksnost ove teme po mišljenju autorke, zahteva solidno istraživanje. M. Kristović je u svom radu uspela da direktno prikaže sve aspekte koji dokazuju i idu u prilog njenoj tezi.

U drugom delu, *Globalizacija i medijsko komuniciranje*, autori iz Srbije (2), Hrvatske (1), Austrije (1), Bugarske (2) i Grčke (1) fokus istraživanja usmerili su ka: osnovnim uslovima vizuelne fenomenologije za koji smatraju da determiniše holističku strategiju javne akcije kao nove kulture komuniciranja; istraživanju komunikacionih strategija u odnosima među akterima, kompanijama i vladama, sa posebnim osvrtom na ulogu države, lokalnih političkih autoriteta, institucija, Univerziteta i nevladinih organizacija u procesu ukrštanja i povezivanja među narodima; mišljenju da multikulturni dijalog ne zavisi više od putovanja i telefona već da virtuelni proces danas svakoj individui ponaosob pruža priliku da utiče na poboljšanje dijaloga; ulogu medija u vremenima krize i terorističkih napada i na uticaj koji oni ostvaruju na razumevanje i unapređenje interkulturnog dijaloga;

Ovoj sekciji pripadaju i dva rada autora iz Srbije, takodje sa Filozofskog fakulteta u Nišu dr Ljubiše Mitrovića, profesora emeritusa i docenta dr Zorana Arackog.

U svom radu pod nazivom *Mediji i simbolička moć u uslovima globalizacije*, prof. dr Ljubiša Mitrović globalizaciju tretira kao društveni fenomen sa Janusovim licem, apostrofirajući da današnji mediji igraju veoma važnu ulogu u predstavljanju globalizacijskog procesa kao ključnog aktera u proizvođenju „društva spektakla”. U današnje vreme, prema autoru, svedoci smo procesa u kome male medije gutaju globalni mediji koji predstavljaju vodeću snagu nove kulturne svetske hegemonije.

Kao kritički sociolog, Lj. Mitrović govori o fenomenu socijal-darvinističke borbe i strukturalnog nasilja u sistemu simboličke moći, ukazujući i istražujući vezu između globalizacijskog procesa i medija, sa posebnim osvrtom na odnose globalnih i lokalnih medija na Balkanu i njihovog uticaja na fenomen kulture.

Dr Zoran Aracki, u radu *Nove elite, monopol i medijski pluralizam*, navodi da je, u toku poslednjih godina prethodnog, i prvih godina novog veka, u Istočnoj Evropi i na Balkanu, na osnovama starog socijalističkog sistema, ustanovljeno novo društvo koje promovise standarde liberalnog i neoliberalnog sistema. Logika kapitala u ovim društvima, po autoru, nameće pravila svim društvenim segmentima, uključujući i medije. U takvim uslovima, rođene su nove elite – politička, ekonomska i medijska. U preklapanju i prožimanju njihovih interesa, novinarstvo, posebno srpsko, totalno je poraženo. Umesto očekivane slobode, novinari osećaju još veći pritisak, a državni monopol, zamenjen je privatnim. U ovim uslovima, pojavljuje se koncentrisano vlasništvo nad medijima, koje ozbiljno ugrožava pluralizam medija.

U radu, autor ukazuje na posledice uticaja novih elita na medije i na moguće korake koje treba preduzeti da bi se novi vlasnici i multinacionalne kompanije sprečile u korišćenju medija za sticanje većih profita i ostvarivanje sopstvenih interesa.

U trećem odeljku *Dijalog sa drugima kroz balkanske parametre*, autori iz Srbije (1), Bugarske (6), Turske (1), Albanije (1) i Italije (1), ukazuju na: stavove bugarskog naroda prema susedima na Balkanu (baziranih na analizi novinskih članaka u periodu od 2001-2007); istraživanje albanskih istraživača o nacionalnom identitetu Albanaca zasnovanih na tezi o sličnosti između kosovskog i albanskog identiteta; izazove globalizacije i njenog uticaja na promenu komunikacije i komuniciranja; ksenofobiju i neprihvatanje neevropskih karakteristika; traženje korena problema neprihvatanja multikulturalnosti; kulturne sličnosti i razlike u karakteristikama bugarskog i kineskog naroda; interpretaciju koncepta «drugi» sa tačke gledišta interkulturalnog ko-

municiranja; pitanje da li geografska distanca među zemljama i ljudima otežava poboljšanje interkulturalnog dijaloga, razumevanja i solidarnosti među njima; prirodu nekolicine balkanskih internet foruma putem kojih je komuniciranje u mnogome olakšano i koji omogućavaju razmenu informacija među hiljadama ljudi.

Trećoj sekciji pripada rad još jednog naučnika iz Srbije, prof. dr Mirosljuba Radojkovića, sa Fakulteta političkih nauka is Beograda na temu *Raskršće identiteta: šta balkanski narodi mogu naučiti od Izraela?*, u kome autor poredi dva svetska regiona koja su očigledno na raskršću različitih identiteta – Balkan i Bliski istok, navodeći da su se interesi istočnih i zapadnih civilizacija, kroz istoriju, preklapali na balkanskom poluostrvu. U radu, autor identitete tretira kao konstrukcije sastavljene od nekoliko osobina: tradicije, nacionalnosti, religije i jezika.

Smatrajući da obe ispitivane oblasti jesu kulturno raznolike i zasićene, autor ukazuje na to da današnji trendovi pomirenja i miroljubivog rešenja konflikta, predstavljaju lekcije koje mora i treba da budu naučene. U bliskoj budućnosti, tradicionalne političke granice biće postepeno izbrisane, ali za više tolerancije i harmonije, one moraju biti uklonjene prvenstveno u shvatanjima ljudi.

Sekcija *Platforme balkanskog dijaloga* sadrži radove autora iz Bugarske (8), Amerike (1), Portugalije (1) i Grčke (1) koji su obrađivali teme o: dijalogu među balkanskim narodima koji predstavlja most ka konsenzusu, razumevanju i solidarnosti; odnosu, sličnostima i razlikama između multikulturalizma, interkulturalizma i plurikulturalizma, sa osvrtom na pozitivne modele i «dobre prakse» njihovog koegzistiranja; razvoju perspektive novinara na Balkanu u svetlu uzajamne saradnje i pomoći; praćenju i analizi medijskog odabira sadržaja u odnosu na nacionalnu pripadnost; urbanom nasleđu i nacionalnoj istoriji; uticaju bugarske umetničke tradicije na formiranje identiteta; formiranju lokalnog identiteta i e-identiteta; sličnostima i razlikama portugalskog i bugarskog naroda u cilju razvijanja i unapređenja njihovog kulturnog dijaloga; poslovnim trendovima između bugarskog i grčkog naroda; globalizacijom i njenim udarom na ekonomiju, poslovnu praksu i komuniciranje.

Peti deo, pod nazivom *Odnosi i perspektive sa panbalkanskom dimenzijom*, čine radovi autora iz Bugarske (8), Letonije (1) i Turske (1) o: političkom govoru i njegovom uticaju na različite društvene grupe u cilju promena njihovih stavova i formiranja njihovog mišljenja; evropskoj politici i razvoju inovativne politike EU u Bugarskoj; interakciji između individua, grupa i organizacija sa različitom specijalizacijom, ekspertizama i radnom kulturom kao ključnim faktorima inovacije; ulozi prožimajuće kulture u cilju poboljšanja interpersonalne komunikacije; uticaju medija na formiranje zajedničkih

Katarina Milošević, Dijalog sa drugima: balkanske dimenzije evropskog identiteta
stereotipa među narodima na Balkanu; o primerima «dobrih praksi» u evropskom interkulturalnom dijalogu; analizi bugarskog i rumunskog naroda u novinskim člancima u Turskoj; o razlici između nemačke, američke i bugarske poslovne etike; prikazivanju rezultata analize sadržaja nemačkih novina u kojima se pojavljivala reč «bugarska»; prikazivanje balkanske kulture u evropskom onlajn novinarstvu; o *Balkan horses project* i njegovom originalnom doprinosu u razvoju interkulturalnog komuniciranja i dijaloga.

Ovaj Zbornik radova, možemo zaključiti, predstavlja ne samo dobar presek intelektualnog stvaralaštva naučnika iz 14 zemalja, već i značajan *sociološki dokument*, u kojem su autori, svojim kritičkim osvrtima i promišljanjima, potvrdili, posvedočili i podsetili na mnoge probleme koji se, na tragu komuniciranja, dijaloga, zajedništva i solidarnosti među ljudima, mogu i moraju dalje istraživati.